

Szegedi Tudományegyetem (SZTE)
Irodalomtudományi és Kultúrtörténeti Doktori Iskola,
Angol nyelvű irodalmak és kultúrák program

Tóth Zsuzsanna

**Holistic Principle and Motives of Re-Union:
(Re-)Enchantment in Philip Pullman's Religious Fantasy,
*His Dark Materials***

[Holisztikus alapelv és az újra-egyesülés motívumai: Újra-elvarázsolódás Philip Pullman *Az Úr sötét anyagai* című vallásos fantasy könyvtrilógiájában]

A doktori értekezés téziszülete

Témavezetők

**Prof. Dr. Szőnyi György Endre
Dr. habil. Kérchy Anna**

Szeged
2020

A disszertáció tartalomjegyzéke

I. INTRODUCTION	1
II. THEORETICAL BACKGROUND: RE-ENCHANTMENT	11
II.1. Philip Pullman, the (Re-)Enchanted Man	14
II.2. Fantasy, the (Re-)Enchanted Genre of HDM	18
III. TEXTUAL ANALYSIS: HOLISM IN THE MYTHOPOETIC CHARACTERIZATIONS OF HDM	28
III.1. Unity of Man and the Divine (Inside)	30
III.1.1. Cosmogony, Divinities: Dust and Xaphania	31
III.1.2. Intermediaries: Daemons	41
III.1.3. The World to Come: The Republic of Heaven	46
III.2. Unity of Man (Masculinity) and Woman (Femininity)	58
III.2.1. Satan(s): Mrs Coulter and Lord Asriel	59
III.2.2. The Serpent: Mary Malone	69
III.2.3. Eve and Adam: Lyra Belacqua and William Parry	70
III.3. Unity of Man and Nature (the Cosmos)	85
III.3.1. Mother Nature: Dust	92
III.3.2. Respect and Humility to Nature: <i>The Mulefa</i>	95
III.3.3. Hubris of Man: The Subtle Knife	99
III.3.4. Eschatology: Cosmic Recycling	104
IV. GENRE ANALYSIS: THE EMBEDDEDNESS OF <i>HDM</i> INTO RELIGIOUS FANTASY TRADITION	124
IV.1. Revival of Romanticism's Nostalgia for a Lost Harmony	126
IV.2. Moral Guide to the Youth	136
IV.3. Preference of the Community to the Individual	143
V. CONCLUSION	149
APPENDIX: AN INTERVIEW WITH PHILIP PULLMAN	153
ABBREVIATIONS	182
WORKS CONSULTED	183
Primary Literature	183
Secondary Literature	183

A disszertáció témája

Doktori disszertációm elemzésének tárgya a kortárs brit gyermek- és ifjúsági irodalom meghatározó szerzőjének, Philip Pullmannak *His Dark Materials* (magyar fordításban *Az Úr sötét anyagai*) című, sokat vitatott fantasy könyvtrilógiája. Az első regény címe *Northern Lights* [Északi fény] (az Egyesült Királyságban) / *The Golden Compass* [Az arany iránytű] (az Egyesült Államokban és Kanadában) (1995), a második regény *The Subtle Knife* [A titokzatos kés] (1997), és a harmadik regény *The Amber Spyglass* [A borostyán látcső] (2000).¹ Első olvasatra fantasyba oltott ifjúsági kalandregénynek gondolhatjuk a művet, hiszen a regényfolyam során végig izgulhatjuk a két tizenkét éves főhős, Lyra Belacqua és William Parry párhuzamos világegyetemeken átívelő viszontagságait. Azonban sokkalta komplexebb szövegről van szó, hiszen a műben Pullman újraértelmezi az ember bukásának zsidó-keresztény mítoszát és Isten halálának következményét, radikális újraíró gesztusával egyes keresztény csoportok elutasító kritikáját kiváltva. Mindemellett Pullman humanista eszményen alapuló fiktív világa távol áll az ateizmustól.

Dolgozatomban arra kívánok rámutatni, hogy a trilógia mélyén feltárul az értő olvasó számára egy határozottan érzékelhető vallásosság jelenléte, amely a nyugati szépirodalomból, keresztény teológiából és filozófiából táplálkozik. Az Oxfordi Egyetemen végzett, majd évtizedeken át irodalomtanárként dolgozó Pullman egy olyan monumentális irodalmi alkotást hozott létre, amely nemcsak az Ószövetségből és az Újszövetségből merített ihletet, de táplálkozott John Milton (1608-1674) *Elveszett Paradicsom* (1667) című epikus költeményéből, William Blake (1757-1827) látomásos költeményeiből, J.R.R. Tolkien (1892-1973) és C.S. Lewis (1898-1963) kereszténységre reflektáló fantasy irodalmából, valamint Pelágusz (360-420) keresztény szerzetes tanaiból, Szókratész (i.e. 469-399) görög filozófus tanításaiból, és Friedrich Nietzsche (1844-1900) német filozófus gondolataiból is. A populáris irodalmat magas kulturális utalásokkal felfrissítő *His Dark Materials* trilógia nemzetközi sikerének hála (Carnegie érem 1995-ben, a svéd kormány Astrid Lindgren emlékdíja 2005-ben, és a Whitbread Book of the Year díja 2011-ben) Pullmant mára a kortárs angol irodalom egyik kanonizált írójaként tartják számon. Népszerűségét tovább növelte, hogy a *His Dark Materials* trilógiát már rádióra, színpadra és a mozivászonra is adaptálták.

¹ Magyarországon a *His Dark Materials* trilógia első kötete először 1997-ben jelent meg, Borbás Mária fordításában. A második kötet 2002-ben jelent meg (szintén Borbás Mária fordításában). A harmadik kötetet N. Kiss Zsuzsa fordította (2003).

A disszertáció célkitűzései

A disszertáció átfogó célja annak bizonyítása, hogy a *His Dark Materials* című trilógiát az ún. „re-enchantment” („újra-elvarázsolódás”) jellemzi. A XX. századi nyugati társadalmakban a vallás és a babona ésszerűsítését és leértékelését (más néven a „disenchantment” mint „kiábrándultság” folyamatát) követően, a hit iránti vágy örökérvényűsége miatt egyre több ember fordít háttal a tudomány és a felvilágosodás világának, és vágyik az újra-elvarázsolódás érzésére. Vagyis arra a folyamatra, amelyet Christopher Partridge a keresztény vallás folyamatos átalakulásához köt, a vallásosság azon új (nem keresztény, sőt gyakran keresztény-ellenes) alakjaihoz és módzataihoz, amelyek egyre vonzóbbakká válnak a nyugati ember számára (mint például New Age, sátánizmus, új-pogányság) (Partridge, *Re-Enchantment of the West, Vol. 1, 3*). Az újra-elvarázsolódás gyökerei a XIX. századi Romantika korstílusában találhatóak (Jenkins). A XX. század második felétől az egyre nagyobb jelentőségre szert tevő populáris kultúra biztosít teret az újra-elvarázsolódott folyamatoknak (Nelson). A legtöbb, a fantasy és a science fiction műfajában íródott irodalmi mű a különböző vallásos és mitológiai rendszerek elemeinek újrafelhasználása és tudatos összekeverése által egyidejűleg származik az újra-elvarázsolódás folyamatából, és járul hozzá annak fennmaradásához és működéséhez.

Bár többen (magát Pullmant is beleértve) úgy gondolják, hogy a *His Dark Materials* trilógia fikatív világát irányító humanizmus összeférhetetlen a bármilyen egyéb hitet biztosító okkultúrával (az „okkultizmus” és a „kultúra” szavak összevonása), szeretném bizonyítani a trilógia és az újra-elvarázsolódás közötti kapcsolat jelenlétét a holizmus alapelvein keresztül. A „holisztikus” szó jelentése „of the whole,” a teljességre törekvő, az egész része (Hexham és Poewe 96). A holisztikus elmélet szerint, mivel az egész részei bensőséges összekapcsolódásban állnak egymással, ezért nem képesek az egésztől független létezésre, és nem megérthetőek az egészre történő hivatkozás nélkül. Mindezek alapján a doktori disszertációm három bizonyítandó hipotézist tartalmaz.

A disszertáció első hipotézise

A *His Dark Materials* trilógia alapmintájának Pullman-i értelmezésével kapcsolatos korai ellenvetésem adta azt az inspirációt, amely e tudományos munka létrejöttéhez vezetett. Ő a humanizmusa alapján a trilógiát alkotó három ifjúsági regényt „a kettes szám szimbólumának” fényében értelmezi (Pál és Újvári). Következésképpen, ő nemcsak nagy

hangsúlyt fektet a széthasítás, a szétválasztás, a küzdelem és a szenvedés motívumaira, hanem a trilógia témáját (központi gondolatát vagy üzenetét) a felnőtté válással, vagyis az ember bukásának mitikus elbeszélésébe ágyazott változással, törekvéssel és mozgással azonosítja. Pullman meggyőződésének tarthatóságát elismerem, ugyanakkor szeretném bebizonyítani egy másik, az egyes szám szimbólumának elsőbbségén alapuló értelmezés létjogosultságát is.

A disszertáció elsődleges hipotézise annak bebizonyítása, hogy mivel holisztikus alapelv hatja át a trilógia (narratív) felépítését, az újra-egyesítés vágya Pullman művének magától értetődő témája. (Ez a vágy a nyugati ezotéria szintetizáló törekvéseiből származik.) A *His Dark Materials* láthatólag azt hirdeti, hogy „egységben az erő.” Ennek megfelelően, az egyesítés motívumainak pozitív következményei e regények fiktív világára együtt járnak azzal a ténnyel, hogy mivel minden probléma az egymáshoz tartozó dolgok szétválasztásából fakad, a megoldás az egymáshoz tartozó dolgok visszakapcsolása.

A disszertáció második hipotézise

Mivel Philip Pullman *His Dark Materials* könyvtrilógiája felkeltette a bölcsész tudósok (irodalmárok, teológusok, és filozófusok) érdeklődését is, 2000 óta az úgynevezett Pullman-tanulmányok egyre nagyobb teret nyertek az angolszász országok felsőoktatásában. A kutatók egy részének figyelmét a mű irodalmiassága, szöveg-közöttisége ragadja meg. A tudományos elemzések másik jelentős korpuszában Pullman trilógiájának teológiai és filozófiai aspektusai kerültek előtérbe az elmúlt húsz év során.

Dolgozatom téziseit a Pullman recepció kontextusában kívánom lokalizálni. Az irodalom és a vallás közötti kölcsönhatás vizsgálatának szentelt kutatásom elsősorban irodalmi tanulmányokra reflektál. Ezért disszertációm két szöveggyűjteményre támaszkodik. Az első úttörő szöveggyűjtemény *His Dark Materials Illuminated: Critical Essays on Philip Pullman's Trilogy* címmel 2005-ben jelent meg Millicent Lenz és Carole Scott szerkesztésében. Az irodalmi értelmezések másik említésre méltó gyűjteménye a Steven Barfield és Katharine Cox által szerkesztett *Critical Perspectives on Philip Pullman's His Dark Materials: Essays on the Novels, the Film and the Stage Productions* (2011). E két, irodalmárok által írt tanulmányokból álló szöveggyűjtemény irodalmi hagyományokkal és irodalmi szövegek közötti kapcsolattal (antik irodalom, Biblia, William Blake és Heinrich von Kleist), műfajelméletekkel (gyermekirodalom, ifjúsági irodalom, eposz, románc, és fantasy), és egyes irodalomkritikai elméletekkel (feminizmus, poszt-kolonializmus, poszt-strukturalizmus, és befogadás-elmélet) foglalkozik.

Szükségesnek vélem a Pullman-szakirodalmat kibővíteni további értelmezéssel. A probléma Donna Freitas és Jason King *Killing the Imposter God: Philip Pullman's Spiritual Imagination in His Dark Materials* (2007), Hugh Rayment-Pickard *The Devil's Account: Philip Pullman and Christianity* (2004), valamint Arthur Bradley és Andrew Tate *The New Atheist Novel: Fiction, Philosophy and Polemic after 9/11* (2010) című tudományos munkáival a kutatási perspektívájuk szűkössége. Ők csakis a *His Dark Materials* kereszténységgel való összefonódására, illetve attól való elkülöníthetlenségére összpontosítanak.

Ezért, az értelmezésük szükségességének elismerése (és felhasználása) mellett, a disszertáció megkísérli feltárni a közvetett kapcsolatot Pullman trilógiája és a kortárs alternatív spirituális irányzatok között a műben található egység minden szimbólumának rendszerbe foglalása által (az ember és istenség egysége, férfi és nő egysége, ember és természet/világegyetem egysége). Ez pontosan a második hipotézis: azt kívánom bebizonyítani, hogy a magától értetődő témája (az újra-egyesítés szándéka) által a *His Dark Materials* nemcsak a „mainstream” keresztény vallás kritikáját testesíti meg, hanem az alternatív spirituális irányzatok kritikáját is.

A disszertáció harmadik hipotézise

Azon törekvéseinek hála, hogy elkülönítse a *His Dark Materials* trilógiáját Tolkien és C.S. Lewis keresztény fantasy műveitől (vagyis az előbbi *A gyűrűk ura* és az utóbbi *Narnia krónikái* című műveitől), Pullman-t a fantasy műfajának megújítójaként ünneplik az irodalmárok. Mégis, többek között Millicent Lenz, Burton Hatlen, és Karen Patricia Smith érvei a trilógia mint az alternatív valóságok képzeletének megreformálója mellett nem elég meggyőzőek. Annak ellenére, hogy kifejezetten egyházellenes és szentségtörő (de csak látszólag ateista!), Pullman trilógiája nem annyira szokatlan/újító, mint amennyire az az első (és akár a második) olvasásra tűnik.

A disszertáció harmadik hipotézise, hogy bár Pullman fantasy trilógiáját gyakran tekintik műfaj-újító irodalmi alkotásnak, azonban a holizmus újra-elvarázsolt irányelve miatt elkerülhetetlenül megismétli a vallásos fantasy műfajának konvencióit. Ily módon a *His Dark Materials* nemcsak egy keresztény-ellenes, hanem egy kereszténység előtti vallásos gondolatiságot felelevenítő fantasy mű is.

A disszertáció felépítése és módszertana

A disszertáció elméleti háttérül szolgáló II. rész részletezi az újra-elvarázsolódás fogalmát és annak kialakulását. A II.1.-es fejezet leleplezi Philip Pullman egyre nyitottabb hozzáállását az újra-elvarázsolódás folyamatához (humanista, Nietzsche-i, materialista, agnosztikus, és egyenlőségre törekvő). A II.2.-es fejezet leírja a *His Dark Materials* műfajának, a fantasynak az elvarázsolt gyökereit (középkoriasság, Római Katolicizmus, német tündérmesék, és keresés mítoszok).

A disszertáció szövegelemzésül szolgáló III. rész, amely az első és a második hipotézissel foglalkozik, a holizmus alapelvét vizsgálja az egység Pullman irodalmi és mitopoétikus ábrázolásaiban a *His Dark Materials* trilógiában. A szoros olvasás módszerével, ezeket az ábrázolásokat összehasonlítom a (feltételezett) eredetükkel (platonikus, gnosztikus, és zsidó-keresztény mitológiai rendszerekben) annak érdekében, hogy láthatóvá váljon, Pullman hogyan módosította az eredeti elemet a saját mitopoétikus céljai kedvéért. Ezért górcső alá veszem az egyesítés, az összekapcsolódás, az összekötés, az együttműködés, és a kiegészítés motívumait. A holizmus heterogén egységnek tekinthető, mivel a fent említett motívumok az egység három dimenziójába kategorizálhatóak: az ember és az istenség egysége, a férfi és a nő egysége, az ember és a természet egysége. Ennek megfelelően, a szövegelemzés három fejezete azt tárja fel, hogy a mitikus jellegzetességekkel rendelkező karakterek hogyan támogatják a holizmus alapelveit. A III.1.-es fejezet azokat az embert és az istenséget (szintén az embert a belső lényével) egyesítő motívumokat tanulmányozza, amelyek az istenségben és a demiurgoszbán (mint a Por és az angyalok), a közvetítőkből (mint daimónok), és az eljövendő világban (mint a Mennyei Köztársasága) válnak egyértelművé. A III.2.-es fejezet azokat a férfit és a nőt egyesítő motívumokat vizsgálja, amelyek a Sátán és a kígyó (mint Mrs. Coulter és Lord Asriel, Xaphania és Mary Malone), valamint Ádám és Éva (mint Lyra Belacqua és William Parry) mitikus alakjaihoz kapcsolódnak. A III.3.-as fejezet azokat az embert és a természetet (a világegyetemet) egyesítő motívumokat elemzi, amelyek beazonosíthatóak az Anyatermészet (mint a Por és a Mennyei Köztársasága), az ökológiai példaképek (mint a *mulefa* nép), a tudomány önhiúsága (mint a titokzatos kés), és az eszkatológia (mint a kozmikus újrahaznosulás) mitikus megtestesüléseivel. A szövegelemzés felépítése egy (ki)szélesedő (térbeli) perspektívát követ: a *lélek* harmóniájával kezdődik a III.1.-es fejezetben, majd a *társadalom* harmóniájával folytatódik a III.2.-es fejezetben, végül a *világegyetem* harmóniájával fejeződik be a III.3.-as fejezetben. A *His Dark Materials* mitopoézisének vizsgálata kiterjed a keresés-mítosz

Pullman-i újra-értelmezésének minden részére, a kezdetektől (kozmogónia) a jelenen át (kozmológia) a végig (eszkatológia).

A disszertáció műfajelemzésül szolgáló IV. rész teret kínál a harmadik hipotézis kidolgozására. A IV.1.-es fejezet azt mutatja be, hogy a holisztikus alapelv hogyan éleszti fel a (XIX. századi) romantikus és a (kortárs) újra-elvarázsolódott vágyakozást egy valaha volt vágyott harmóniára, mégpedig a trilógia textuális kapcsolódásai által a romantikus irodalmi hagyományokhoz (elsősorban William Blake-hez). A IV.2.-es fejezet azt tárja fel, hogy a holisztikus alapelv hogyan teszi lehetővé a trilógia számára azt, hogy az erkölcsi útmutatóként szolgálhasson az olvasói számára. A IV.3.-as fejezet azt hangsúlyozza ki, hogy a holisztikus alapelv révén a trilógia a közösség minden felett álló fontosságát propagálja az egyén hátrányára.

Eredmények és új meglátások

A doktori disszertáció célkitűzése annak bizonyítása volt, hogy a *His Dark Materials* trilógia egyaránt újra-elvarázsoló és –varázslatos irodalmi alkotás. Eleget tesz a varázslás iránti vágyunknak azáltal, hogy felhívja a figyelmet a képzelet és a hit fontosságára egy elvilágiasodott, anyagias valóságban, mivel az (akár vallásos, akár vallástalan) képzelődés segít megkeresni és megtalálni a lét értelmét. Ezen doktori kutatást a trilógia humanista írójának elvarázsoló hozzáállása és a poszt-modern fantasy műfajának elvarázsoló gyökerei támasztották alá.

A disszertáció szövegelemzése igazolta az első hipotézist: mivel holisztikus alapelv hatja át a trilógia mitopoetikus felépítését, az újra-egyesítés vágya Pullman művének magától értetődő témája. A *His Dark Materials* mitopoézise holisztikus irányelv szerint működik, amelyben minden egyes rész alá van rendelve az egésznek. Ennek megfelelően, az olvasó Pullman trilógiájában felismeri a törekvéseket az egyensúlyra; minden dolog végső egységét; az alany és a tárgy, az élő és az élettelen, az én/szelf és a világegyetem közötti megkülönböztetés eltörlését. Kiderült, hogy míg a trilógia mint poszt-modern regény hézagokból, kétértelműségekből, nyitott végződésekből, és megszakításokból építkezik, az (újra-)összekapcsolódás (amelyet a Por, a daimónok, a Mennyek Köztársasága, valamint Lyra és William, Mrs. Coulter és Lord Asriel párosai képviselnek) túlnyomórészt támogatja a cselekmény kimenetelét és hallgatólagos üzenetét. A szétválasztás (az egyházak, a titokzatos kés, a „szakadék” és a fantomok által) pedig nem. A szétválasztás ideiglenessége annyit jelent, hogy végül minden szétválasztás és elkülönítés alárendelődik az újra-egyesülés

holisztikus alapelveinek (például, az újra-egyesülés szellemében, az olvasó képzeletére van bízva, vajon haláluk után Lyra és William atomjai egyesülni fognak-e, ami a jövőben megvalósuló boldog befejezés lehetőségét biztosítja).

A disszertáció szövegelemzése bebizonyította a második hipotézist is: az újra-egyesítés szándékával a *His Dark Materials* öntudatlanul kritikával illeti az alternatív spirituális irányzatokat (az okkultúrát). Bár a holisztikus alapelv a közös pont Pullman trilógiája és az alternatív spirituális irányzatok között, vannak kétértelmű határfelületek. A trilógiában uralkodó holisztikus alapelv összeegyeztethetetlen a közösség dogmatikus elvárásaitól elhatárolódó ént/szelfet központba helyező New Age és sátánizmus irányzataival. Például, Mrs. Coulter és Lord Asriel mint Pullman művének önző, lázadó, és társadalom felett álló Sátán-karakterei végül feláldozzák saját magukat a Metatron nevű angyallal vívott küzdelmükben a (kozmosz és világokon átívelő) társadalom kedvéért. Ugyanakkor a trilógia holisztikus alapelve összeegyeztethető a közösség fontosságát hirdető új-pogányság mozgalmával, mégpedig az intézményes vallás kritikáján, a természethez kapcsolódáson, és a közösség előnyben részesítésén alapuló közös hasonlóságok miatt. *His Dark Materials* nemcsak egy keresztény-ellenes vallásos fantasy (egy hamis istennek és képmutató követőinek negatív ábrázolásai miatt), hanem szintén egy kereszténység előtt vallásos fantasy (a párhuzam miatt a trilógia és a premodern pogányság természetértelmezése között, a Por és a panteisztikus tanítás közötti azonosság miatt isten mindenütt jelenvalóságáról, és a teremtő és teremtmények közötti választóvonal hiányáról). Mint vallásos fantasy, Pullman három fantasy regénye problémaként kezeli a hit kérdését azáltal, hogy kifejezi és megmagyarázza magát az újra-elvarázsolódás folyamatát. Disszertációmban Pullman szövegének ökokritikai és tanatológiai elemzése a Pullman-recepcióban ez idáig nem elég alaposan megvizsgált kérdéskörrel foglalkoznak. A trilógiát az alternatív vallásos irányzatok kritikájaként való értelmezésem is új nézőpontot vezet be a kritikai olvasatokba.

A disszertáció műfajelemzése alátámasztotta a harmadik hipotézist: a holizmus újra-elvarázsoló irányelve miatt a *His Dark Materials* trilógia elkerülhetetlenül megismétli a vallásos fantasy műfajának konvencióit. A trilógia karaktereire egyformán érvényes a holisztikus alapelv, amely szerint egy kisebb egység semmilyen körülmények között sem lehet annyira fontos, mint a nagyobb egység. A trilógia arra a következtetésre jut, hogy mindig egységben az erő, vagyis az egyén érdekeit alá kell rendelni a közösség érdekeinek – vagy inkább, az egyén és a közösség nem boldogulhat egymás nélkül (test és lélek/ember és istenség, férfi és nő, ember és természet). Voltaképpen, a trilógia hozzáállása az Egységhez igen kétértelmű: egyidejűleg vágnak rá (a holisztikus univerzalizmus motivációja miatt,

különösen halál után) és félnek tőle (az egyházak által képviselt könyörtelen politikai törekvések és manipulációs kísérletek miatt). Ennek megfelelően, a holisztikus alapelv megtestesíti Pullman pedagógiai mintáját: az egység nem egyes intézményekkel való tagságon nyugszik, hanem kozmikus szintű összeköttetéseken. Mivel a trilógia didaktikus, moralizáló, és pedagógiai javaslata az egység mindenhatóságáról egyre kívánatosabbá válik az olvasók életében közelgő klímakatasztrófa árnyékában (szintén előre vetül Pullman művében egy közelgő klímakatasztrófa, mint az egymástól elkülönülő világok egymásba nyílásának katasztrófális következménye), szükségszerűnek tűnik, hogy Pullman (elsősorban kamaszokból és fiatal felnőttekből álló) olvasóközönsége különösen érzékenyen reagáljon a mű üzenetére. Az idealizált múlt iránti romantikus és újra-elvarázsolt vágyódás színrevitelével (leginkább a *mulefa* nép ábrázolásában), a mű posztmodern kozmológiai pedagógiai üzenete erkölcsi útmutatást ad a közösség erejét hirdetve. A *His Dark Materials* trilógia nem egyszerűen újrahaznosítja a korábbi fantasy hagyományokat: Tolkien-i értelemben véve, egy mélyen konvencionális fantasy fikciót sző, amelyben előtérbe kerül az elvtársiasság fontossága, az együttműködés a közösség érdekében. Ily módon kutatásom ellentmond Millicent Lenz, Burton Hatlen, és Karen Patricia Smith Pullman-olvasatának, mely a szerzőt a fantasy műfaj megújítójaként tartja számon. Mindezen eredmények ellenére, a trilógia a vallásos fantasy hagyomány kiemelkedő példánya, mint a különböző vallásos rendszerek elemeiből összeállított, és új jelentésekkel felruházott tákolmány. Az újra-elvarázsolt és – varázslatos *His Dark Materials* rendelkezik azzal a lehetőséggel, hogy a remény irodalmaként funkcionáljon. Állást foglal a hit előnyös tulajdonságai mellett; úgy hiszi, az ember megváltoztathatja a világát a közösségével való kapcsolatának (f)elismerése által, valamint az altruizmus, az empátia, a kapcsolatban elnyert cselekvőkészségnek köszönhetően. Pullman trilógiája mégsem olyan irodalmi mű, amely sikeresen hozzájárult volna egy kultusz vagy a vallásosság egy új formájának születéséhez (mint például L. Ron Hubbard sci-fi regényei).

A disszertáció harmadik hipotézise azt sugallja, hogy a trilógiának tulajdonított forradalmi szándék ellenére (ateizmus/agnoszticizmus, egyházellenesség, alternatív spirituális irányzatok) *His Dark Materials* végül is megismétli az un. „high fantasy” hagyományos mintázatát. Azonban, mindez nem csökkenti a trilógia irodalmi értékét, különösen nem annak többrétegű jelentését. Kétséges, vajon egy irodalmi mű meg tudná-e újítani a fantasy műfaját anélkül, hogy megszűnne fantasy lenni. A lényeg, hogy bár Pullman arra irányuló erőfeszítései, hogy elkülönítse a trilógiáját Tolkien fantasy hagyományától (Pullman élesen bírálta Tolkien-t az utóbbi munkáiból hiányzó pszichológiai mélység miatt, és C.S. Lewis-t annak programadó vallásos propagandája és thanatológiai megszállottsága miatt),

sikertelennek bizonyultak, mégis az a humanizmus amelyet Pullman a kereszténység helyett szándékozott ajánlani a regényeiben eléggé meggyőzőnek bizonyult ahhoz, hogy egy fiktív valóság alapjául szolgáljon, és hogy hatást gyakoroljon az olvasókra a humanisztikus értékek megerősítése által. A trilógia Nietzsche utáni, Isten nélküli univerzumában, ahol az Ember a kezdet és a vég, az embernek esélye van a magasba törni: azonban, az én-központúság helyett, a mások kedvéért történő önfeláldozás emeli őt a magasba az Isten által üresen hagyott helyre. Ez a kívánatos, sőt megkövetelt törekvés az önfeláldozásra – mint a közösséggel/világegyetemmel eggyé válás eredménye – távol áll az önhittségtől (hübrisztől). Mindazonáltal, az olvasó egy paradoxonnal találja szemben magát Pullman trilógiájával mint a remény humanisztikus irodalmával kapcsolatban. Senki sem szabadulhat meg az én/a szelf gondolatától a közösség kedvéért: míg az önmagáról/az önös érdekeimről való lemondás a közösség érdekeit szolgálja, hinnem kell saját magamban ahhoz, hogy érdemben hozzájárulhassak a közösség fejlődéséhez.

A disszertáció témájához kapcsolódó publikációk

- “Decoding Green Encouragement: Ecocriticism on Philip Pullman’s *His Dark Materials* Trilogy.” Limpár Ildikó szerk. *Displacing the Anxieties of Our World: Spaces of the Imagination*. Newcastle upon Tyne (UK): Cambridge Scholars Publishing, 2017. 200-220.
- “Dreadful Monsters or Self-sacrificing Parents? Satanic Characters in Philip Pullman’s Trilogy, *His Dark Materials*.” *The Round Table, Partium Journal of English Studies*, Volume III (Spring 2013). <http://theroundtable.partium.ro/Current/2013/Literary/ZsuzsannaToth%20Dreadful%20Monsters%20or%20Self-sacrificing%20Parents%20Satanic%20Characters%20in%20Philip%20Pullmans%20Trilogy%20.pdf>.
- “Eve Discovering Adam or the Bloom of Romance: Northrop Frye’s Anatomy of Criticism and Philip Pullman’s *His Dark Materials* Trilogy.” Veronika Ruttkay és Bálint Gárdos szerk. *HUSSE 11: Proceedings of the 11th Conference of the Hungarian Society for the Study of English*. Budapest: L’Harmattan Publishing House, 2014. 394-407. http://www.eltereader.hu/media/2014/12/HUSSE_Proceedings_of_the_Hungarian_Society_for_the_Study_of_English_2013_Conference.pdf
- “Gnostic Spiritual Heritage in Philip Pullman’s *His Dark Materials* Fantasy Trilogy.” *University of Bucharest Review. Literary and Cultural Studies Series*, Volume 3, No. 1 (2013): 172-181. http://ubr.rev.unibuc.ro/?page_id=831&lang=ro
- “I don’t think the world was ever disenchanted. It still is enchanted.’ Excerpts from an Interview with Philip Pullman (Part 1).” *The ESSE Messenger*, Vol. 25.1 (Summer 2016): 147-152. <http://essenglish.org/messenger/web/issue-25-1-summer-2016/>
- “I don’t think the world was ever disenchanted. It still is enchanted.’ Excerpts from an Interview with Philip Pullman (Part 2).” *The ESSE Messenger*, Vol. 25.2 (Winter 2016): 96-105. <http://essenglish.org/messenger/web/issue-25-2-winter-2016/>
- “Mirror-images, or Love as Religion in Philip Pullman’s Trilogy, *His Dark Materials*.” *Romanian Journal of English Studies*, Versita Publishing, Volume 10, Issue 1 (March 2013): 291-299 / 293-301. *De Gruyter Online*. <http://www.degruyter.com/view/j/rjes.2013.10.issue-1/rjes-2013-0028/rjes-2013-0028.xml>
- “(Neo-) Platonism Revived: Literary Imagery of Daemons in Philip Pullman’s *His Dark Materials* Trilogy.” *Transregional Iconology 2-3 konferencia-kötete*, 2016. [Közlésre elfogadva, megjelenés alatt]
- “Who are God’s Enemies? Religious Debates on Philip Pullman’s Trilogy, *His Dark Materials*.” Peterecz Zoltán, Szathmári Judit és Tarnóc András szerk. *Trends in American Culture in the Post-1960s Period: Proceedings of the 9th Biennial Conference of the Hungarian Association of American Studies*. Eger: EKF Líceum Kiadó, 2013. 171-184.

Egyéb publikációk

- “An Iconological Approach to 19th century Hungarian History Painting.” *The Hungarian Quarterly*, Volume 53, No. 205-206 (Spring 2013): 8-21.
- “Gál, Vilmos. *Hungary at the World Fairs: 1851-2010*. Translated by Richard Robinson. Budapest: Holnap Kiadó, 2010. Pp. 288, illus.” *AHEA: E-Journal of the American Hungarian Educators Association*, Volume 5 (2012). <http://ahea.net/e-journal/volume-5-2012>
- “Gregory Erickson: *The Absence of God in Modernist Literature*. New York: Palgrave Macmillan, 2007. 224.” *Helikon Irodalomtudományi Szemle*, 58. évfolyam, 3-4. szám (2012): 633-634.
- “Let’s Keep Our Eyes on What Future Voters Are Reading! A Review of Michelle Ann Abate’s *Raising Your Kids Right: Children’s Literature and American Political Conservatism*.” *Americana, E-Journal of American Studies in Hungary*, Volume VIII, Number 2 (Fall 2012). <http://americanajournal.hu/vol8no2/zstoth-rev>
- “Looking underneath the Surface: A Review of Vincent J. Hausmann’s *Cinema, Technologies of Visibility and the Reanimation of Desire*.” *Americana, E-Journal of American Studies in Hungary*, Volume VIII, Number 1 (Spring 2012). <http://americanajournal.hu/vol8no1/toth-rev>
- “Robert Macfarlane: *Original Copy: Plagiarism and Originality in Nineteenth-century Literature*. Oxford, Oxford University Press, 2007. 244.” *Helikon Irodalomtudományi Szemle*, 58. évfolyam, 3-4. szám (2012): 631-633.
- “The Hungarian Peculiarities of National Remembrance: Historical Figures with Symbolic Importance in Nineteenth-century Hungarian History Paintings.” *AHEA: E-Journal of the American Hungarian Educators Association*, Volume 5 (2012). <http://ahea.net/e-journal/volume-5-2012/9>
- “‘Training, Translation and Tourism in Venice,’ Venice, Italy, 5-19 July 2014. EU Erasmus Intensive Programme Report.” *The European English Messenger*, Vol. 24.1 (Summer 2015): 77-78.